

Urząd Statystyczny w Warszawie
ul. 1 Sierpnia 21, 02-134 Warszawa
tel.: 22 464 20 85 fax: 22 846 78 32
e-mail: InformatoriumUSWAW@stat.gov.pl <http://warszawa.stat.gov.pl>

ZJAWISKO UBÓSTWA W WOJEWÓDZTWIE MAZOWIECKIM W 2014 R.

Mazowiecki Ośrodek Badań Regionalnych
2015

Spis treści

WPROWADZENIE	2
1. DEFINICJE UBÓSTWA	3
2. UBÓSTWO W BADANIACH GUS	4
3. CZYNNIKI ZWIĘKSZAJĄCE RYZYKO UBÓSTWA I WARUNKUJĄCE JEGO SKALĘ	7
3.1. Bezrobocie	7
3.2. Wykształcenie	9
3.3. Niepełnosprawność	10
3.4. Wielodzietność	11
3.5. Miejsce zamieszkania	12
4. POMOC SPOŁECZNA	13
5. METODA I WYNIKI BADANIA POZIOMU WYSTĘPOWANIA I ZAGROŻENIA UBÓSTWEM W WOJEWÓDZTWIE MAZOWIECKIM	15
6. PORTRETY PODREGIONÓW W 2014 R.	23
PODSUMOWANIE	29

WPROWADZENIE

Ubóstwo to problem bardzo trudny do wyeliminowania, a szanse wydostania się z ubóstwa bez pomocy innych są niewielkie. Dlatego w wielu krajach w program polityki społecznej, jako priorytet coraz częściej wpisuje się przeciwdziałanie ubóstwu i wykluczeniu społecznemu. Zgodnie z zapisami przyjętymi przez Unię Europejską w dokumencie strategicznym Europa 2020¹ walka z ubóstwem jest jednym z głównych filarów polityki społecznej państw Unii, wymienionym jako jeden z pięciu głównych celów strategii. Unia Europejska zakłada zmniejszenie liczby osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym w krajach członkowskich o co najmniej 20 mln do 2020 roku.

Ubóstwo powoduje negatywne skutki społeczne i ekonomiczne. Zmniejsza popyt na towary, a przez to chłonność rynku, co z kolei działa hamująco na rozwój gospodarczy. Uniemożliwia lub znacznie utrudnia korzystanie z istniejących szans zdobycia wykształcenia i zachowania dobrego stanu zdrowia. Przyczynia się do wzrostu przestępczości, przede wszystkim kradzieży, a także sprzyja rozwojowi patologii społecznych, takich jak narkomania i alkoholizm. Ubóstwo często reprodukuje się samodzielnie, ubodzy rodzą i wychowują dzieci skazane na pozostawanie w sferze ubóstwa².

Celem analizy jest przedstawienie terytorialnego zróżnicowania ubóstwa w województwie mazowieckim na poziomie powiatów. Analiza zjawiska ubóstwa została sporządzona na podstawie danych pochodzących ze sprawozdawczości wojewódzkiej z zakresu pomocy społecznej (sprawozdanie MPiPS-03) oraz bezrobotnych z Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, a także szacunków dotyczących wskaźników zagrożenia ubóstwem prowadzonych przez Główny Urząd Statystyczny na podstawie badania budżetów gospodarstw domowych.

Powyższe dane za 2014 r. posłużyły do określenia poziomu zagrożenia ubóstwem w województwie mazowieckim, a zastosowanie metody wzorca rozwoju Hellwiga jako narzędzia badawczego pozwoliło na uporządkowanie powiatów według stopnia zagrożenia tym zjawiskiem, od najbardziej do najmniej zagrożonych ubóstwem.

Otrzymane wyniki porównano z wynikami badania poziomu występowania i zagrożenia ubóstwem za 2009 r. opublikowanymi w 2010 r. w opracowaniu Urzędu Statystycznego w Warszawie *Problem ubóstwa na terenie województwa mazowieckiego w 2009 roku*. Analiza danych za lata 2009 i 2014 pozwoliła na określenie obszarów zagrożonych ubóstwem oraz przedstawienie zmian w czasie.

---

¹ http://ec.europa.eu/europe2020/index_pl.htm (dostęp 04.11.2015).

² E. Wyszotłmierska *Problem ubóstwa na terenie województwa mazowieckiego w 2009 roku*, Urząd Statystyczny w Warszawie, 2010.

1. DEFINICJE UBÓSTWA

Ubóstwo jest zjawiskiem złożonym i wielowymiarowym. Stąd też nie ma jednej powszechnie obowiązującej definicji ubóstwa, a liczebność i charakterystyka populacji zagrożonych tym zjawiskiem zależą w znacznym stopniu od przyjętej metody pomiaru.

Bank Światowy definiuje ubóstwo, jako *niemożność osiągnięcia minimalnego standardu życiowego*. J. Kordos i A. Ochocki opisując problemy pomiaru ubóstwa w krajach Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej przyjmują definicję, w której *ubóstwo odnosi się do osób, rodzin lub grup osób, których środki (materialne, kulturalne i socjalne) są ograniczone w takim stopniu, że poziom ich życia obniża się poza akceptowane minimum w kraju zamieszkania*.³

Przeważnie ubóstwo określane jest jako stan, w którym osobie lub grupie społecznej brakuje środków na zaspokojenie potrzeb uznanych w danym społeczeństwie za niezbędne. Granica tych potrzeb jest już jednak pojęciem względnym i budzi wiele kontrowersji.

W praktyce pomiaru ubóstwa najczęściej przyjmowana jest tzw. ekonomiczna definicja ubóstwa. Ubóstwem określa się sytuację, w której osoba (rodzina lub gospodarstwo domowe) nie dysponuje wystarczającymi środkami (zarówno środkami pieniężnymi w postaci dochodów bieżących i dochodów z poprzednich okresów jak i w formie nagromadzonych zasobów materialnych) pozwalającymi na zaspokojenie jej potrzeb. Poza definicją ubóstwa pozostają więc aspekty kulturowe, polityczne i socjologiczne życia w ubóstwie, związane z wyłączeniem z życia społecznego.

Ubóstwo można pojmować w sposób absolutny lub względny. Kategoria ubóstwa w ujęciu absolutnym opiera się na pojęciu stanu zaspokojenia potrzeb, zdefiniowanych w konkretnych kategoriach ilościowych i wartościowych. Osoby (rodziny bądź gospodarstwa domowe) określane są jako ubogie, kiedy ich potrzeby nie są zaspokojone w sposób wystarczający. Poziom zaspokojenia ich potrzeb nie jest przy tym odnoszony do poziomu zaspokojenia potrzeb innych członków społeczeństwa. Kategoria ubóstwa w ujęciu względnym (relatywnym) opiera się na odniesieniu poziomu zaspokojenia potrzeb osób (rodzin lub gospodarstw domowych) do poziomu ich zaspokojenia przez innych członków społeczeństwa.

Wybór sposobu pojmowania ubóstwa wiąże się z wyborem pomiędzy rozpatrywaniem ubóstwa w sposób obiektywny lub też w sposób subiektywny. W przypadku ujęcia obiektywnego, ocena poziomu zaspokojenia potrzeb badanych osób czy gospodarstw domowych jest dokonywana niezależnie od ich osobistych wartościowań w tym zakresie. Najczęściej oceny takiej dokonują eksperci. W ujęciu subiektywnym to sami badani oceniają stopień zaspokojenia swoich potrzeb.

Przyjęcie definicji ubóstwa i wybór metody pomiaru ma wielkie znaczenie dla analizy tego zjawiska, jednak nie istnieje ściśle określony wzorzec, gdyż każda metoda ma zarówno zalety jak i słabe strony.

---

³ J. Kordos, A. Ochocki, *Metody pomiaru ubóstwa*, „Wiadomości Statystyczne”, nr 1/1993.

2. UBÓSTWO W BADANIACH GUS

Główny Urząd Statystyczny od lat dziewięćdziesiątych publikuje dane dotyczące zasięgu ubóstwa ekonomicznego szacowanego w oparciu o wyniki badania budżetów gospodarstw domowych. Sposobem precyzyjnego określenia poziomu ubóstwa jest wyznaczenie odsetka osób żyjących poniżej ustalonych wartości tzw. granic ubóstwa. Wybór stosowanych przez GUS granic ubóstwa, to m.in. efekt współpracy Urzędu z Instytutem Pracy i Spraw Socjalnych (IPISS). Uwzględnienie kilku, a nie jednej wybranej granicy wynika m.in. z faktu, iż żadna z granic nie została określona w Polsce jako granica urzędowa, a z metodologicznego punktu widzenia nie ma podstaw, aby bezspornie preferować którąś z nich. Każda ma bowiem zalety i wady oraz odmienną interpretację⁴.

Przyjęte granice ubóstwa ekonomicznego:

- ✓ **Granica ubóstwa skrajnego** określana na poziomie minimum egzystencji obliczanego przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych (IPISS), uwzględniającego jedynie te potrzeby, których zaspokojenie nie może być odłożone w czasie, a konsumpcja niższa od tego poziomu prowadzi do biologicznego wyniszczenia⁵.
- ✓ **Ustawowa granica ubóstwa** (próg interwencji socjalnej), określona jako kwota, która zgodnie z obowiązującą ustawą o pomocy społecznej uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z pomocy społecznej.
- ✓ **Relatywna granica ubóstwa**, określona jako 50% średnich wydatków ogółu gospodarstw domowych (obliczonych na podstawie wyników badania budżetów gospodarstw domowych⁶).

Przy obliczaniu granic ubóstwa ustawowego obowiązują dwie wartości progowe – dla osoby samotnie gospodarującej (gospodarstwo jednoosobowe) oraz dla osoby w gospodarstwie wieloosobowym. Poniższa tabela przedstawia przyjęte granice ubóstwa w Polsce w ostatnich czterech latach.

Tabl. 1. Granice ubóstwa dla wybranych typów gospodarstw w latach 2011-2014

Granice ubóstwa	Gospodarstwa 1-osobowe				Przykładowe gospodarstwo wieloosobowe (2 osoby dorosłe + 2 dzieci do lat 14)			
	2011	2012	2013	2014	2011	2012	2013	2014
	w zł							
Skrajnego (minimum egzystencji)	495	519	551	540	1336	1401	1486	1458
Ustawowego	477	542	542	542	1404	1824	1824	1824
Relatywnego	692	693	706	713	1868	1871	1906	1926

⁴ *Ubóstwo w Polsce w świetle badań GUS*, GUS, 2013.

⁵ Za punkt wyjścia do ustalania granic ubóstwa skrajnego bierze się poziom minimum obliczony dla 1-osobowego gospodarstwa pracowniczego a następnie mnoży się tę wartość przez liczbę „osób ekwiwalentnych” wg oryginalnej skali ekwiwalentności OECD. Przyjęcie tej reguły powoduje, że wartość granic ubóstwa skrajnego różni się (z wyjątkiem jednoosobowego gospodarstwa pracowniczego) od poziomu minimum egzystencji oszacowanego przez IPISS dla konkretnego typu gospodarstwa (na przykład 4-osobowego gospodarstwa pracowniczego złożonego z dwóch osób dorosłych i dwojga dzieci).

⁶ Badanie budżetów gospodarstw domowych pełni ważną rolę w ocenie poziomu życia ludności, jest bowiem jedynym źródłem informacji o dochodach, wydatkach, spożyciu ilościowym żywności oraz o wyposażeniu gospodarstw domowych w dobra trwałego użytkowania. Prowadzone jest metodą reprezentacyjną (opartą na próbie losowej), która daje możliwość uogólnienia (z określoną precyzją) uzyskanych wyników na wszystkie gospodarstwa domowe.

Obserwacja ubóstwa w Polsce wskazuje na duże terytorialne zróżnicowanie jego zasięgu. W 2014 r. najwyższą stopę ubóstwa skrajnego odnotowano w województwach: warmińsko-mazurskim (14,8%) oraz świętokrzyskim (12,2%). Są to województwa charakteryzujące się wysokimi stopami bezrobocia, dużym udziałem pracujących w sektorze rolnym oraz niskimi wynagrodzeniami w stosunku do przeciętnych w kraju. W najmniejszym stopniu problem ubóstwa dotyka mieszkańców województwa śląskiego (4,7%), mazowieckiego (5,2%) oraz łódzkiego (5,4%). Są to regiony z dużymi aglomeracjami miejskimi. Obecność dużych miast istotnie oddziałuje na skalę ubóstwa, głównie dzięki zróżnicowaniu struktury lokalnej gospodarki oraz konkurencyjnym wynagrodzeniom, co wpływa na mobilność zawodową mieszkańców okolicznych gmin. W województwie mazowieckim 5,2% osób w gospodarstwach domowych żyło poniżej minimalnej granicy egzystencji, 8,1% osób żyło poniżej ustawowej oraz 11,4% poniżej relatywnej granicy ubóstwa. Wskaźniki te przyjmowały znaczne wyższe wartości po wyłączeniu stolicy i wynosiły odpowiednio: 7,7%, 11,4% i 16,0%. Rozbieżność ta wskazuje na duże różnice pomiędzy Warszawą, a resztą województwa.

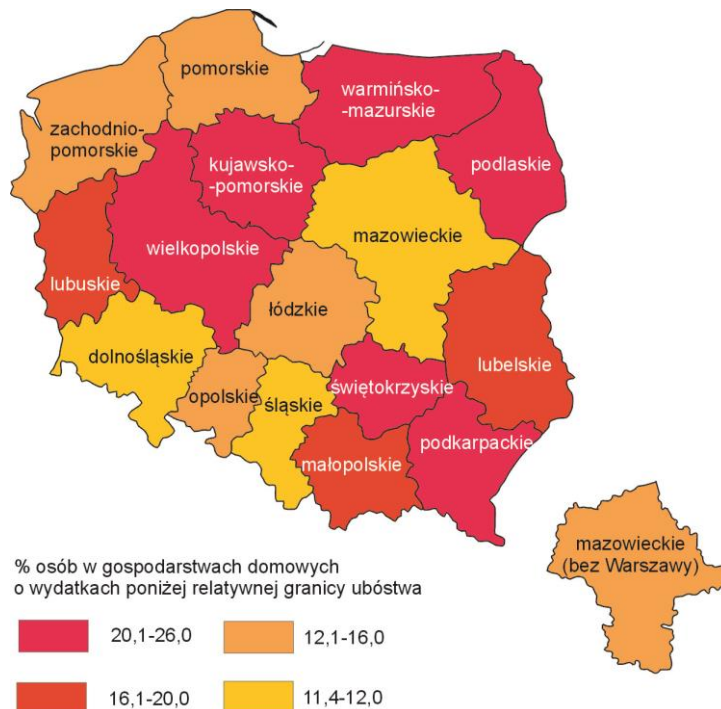
Mapa 1. **Wskaźniki zagrożenia ubóstwem według różnych granic ubóstwa w 2014 r. według województw (w % osób w gospodarstwach domowych)**

Ustawowa granica ubóstwa

Relatywna granica ubóstwa

Porównanie danych statystycznych dotyczących poszczególnych regionów, pozwala dostrzec wyraźne dysproporcje: obok dynamicznie rozwijających się obszarów, występują regiony dotknięte wysokim bezrobociem, z dużym odsetkiem osób z niskim wykształceniem, niepełnosprawnością, rodzin wielodzietnych oraz przewadze ludności wiejskiej. Jak wynika z szacunków GUS to właśnie z tymi czynnikami związane było ubóstwo.

3. CZYNNIKI ZWIĘKSZAJĄCE RYZYKO UBÓSTWA I WARUNKUJĄCE JEGO SKALĘ

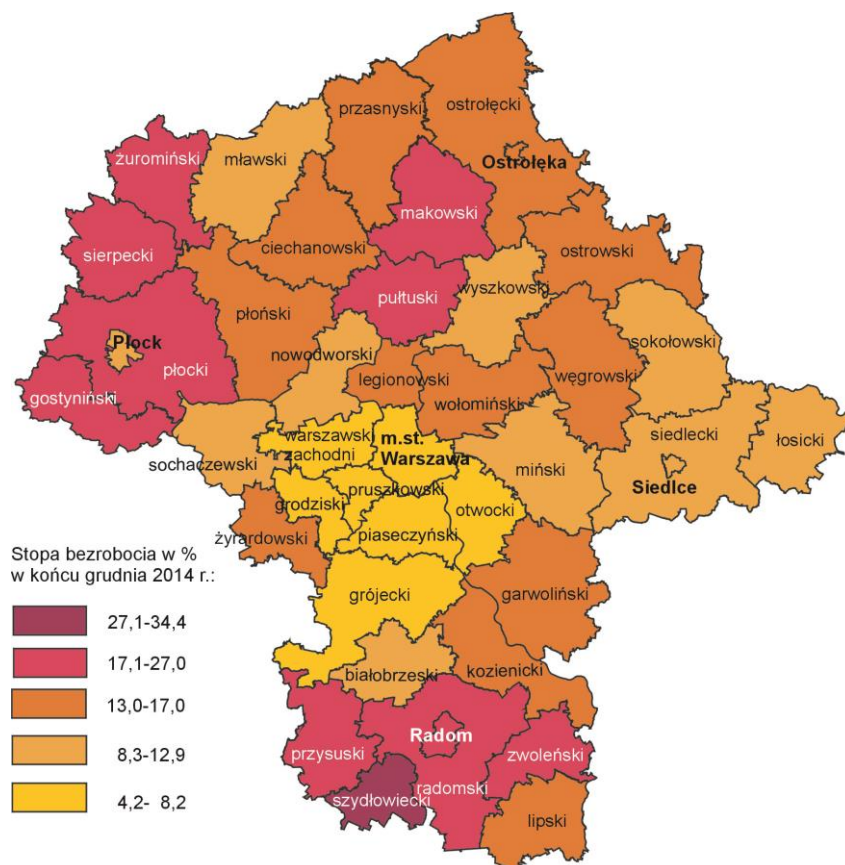
3.1. Bezrobocie

Czynnikiem decydującym o sytuacji materialnej jednostki i jej rodziny, jest miejsce zajmowane na rynku pracy. Ubóstwem zagrożone są przede wszystkim osoby bezrobotne i rodziny osób bezrobotnych. Zatrudnienie, poza finansowym aspektem, może być zasadniczym środkiem współuczestniczenia w życiu społecznym (mimo że brak pracy nie musi prowadzić bezpośrednio do ubóstwa lub samo posiadanie pracy nie zawsze eliminuje zagrożenie ubóstwem).

Według stanu na dzień 31 grudnia 2014 r. liczba zarejestrowanych bezrobotnych w województwie mazowieckim wyniosła 249777 osób. Stopa bezrobocia osiągnęła wartość 9,6%. Najwyższą stopę bezrobocia odnotowano w powiatach położonych na południu województwa: szydłowieckim (34,4%), radomskim (27,0%) i przysuskim (24,4%), a najniższą w m.st. Warszawie (4,2%).

Z badania budżetów gospodarstw domowych wynika, że w 2014 r. w Polsce wśród gospodarstw domowych, w skład których wchodziła przynajmniej jedna osoba bezrobotna, stopa ubóstwa skrajnego wynosiła prawie 15% i była dwa razy wyższa niż średnia w Polsce. Większa liczba osób bezrobotnych w gospodarstwie domowym znacząco zwiększa ryzyko ubóstwa skrajnego. W gospodarstwach domowych, w których bezrobotne były przynajmniej dwie osoby stopa ubóstwa skrajnego wynosiła ok. 33%.

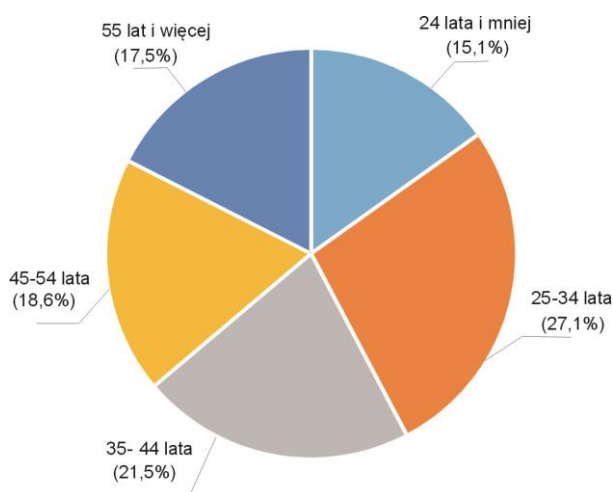
Mapa 2. Stopa bezrobocia rejestrowanego w końcu grudnia 2014 r.

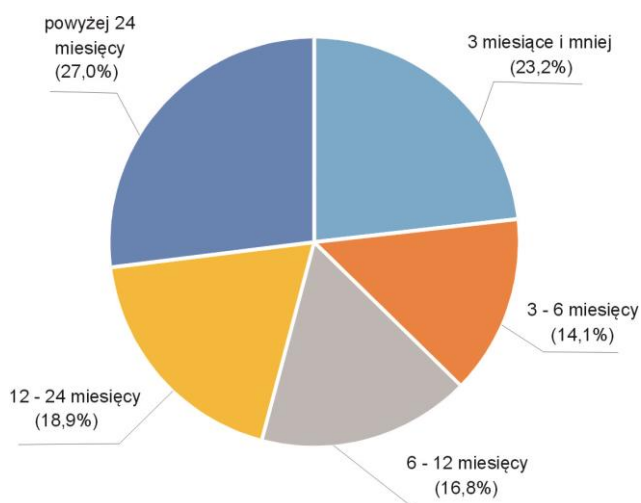
Jednym z czynników wpływających na poziom bezrobocia jest wiek bezrobotnego. Bezrobocie dotyka przede wszystkim ludzi młodych. W końcu grudnia 2014 r. w województwie mazowieckim największą grupę wśród zarejestrowanych bezrobotnych stanowiły osoby w wieku 25–34 lata – 27,1%. Największy udział osób w tym wieku w ogólnej liczbie bezrobotnych zanotowano w powiecie łosickim (34,4%), siedleckim (32,2%) oraz w m. Siedlcach (31,7%), a najmniejszy – w warszawskim zachodnim (20,4%).

Wykres 1. **Bezrobotni według wieku w województwie mazowieckim w końcu grudnia 2014 r.**

Drugim istotnym czynnikiem mającym wpływ na poziom bezrobocia jest długość okresu pozostawania bez pracy. Wraz z wydłużaniem się tego okresu rośnie ryzyko pozostawania w rejestrze osób bezrobotnych przez dłuższy okres czasu.

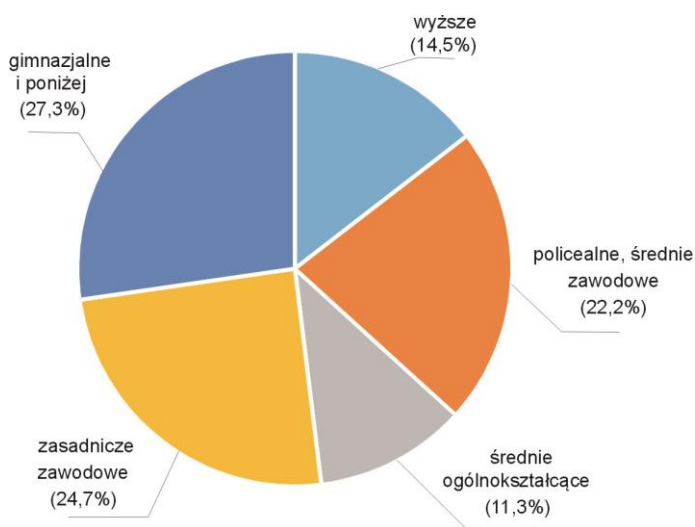
Wykres 2. **Bezrobotni według czasu pozostawania bez pracy w województwie mazowieckim w końcu grudnia 2014 r.**

W 2014 r. w województwie mazowieckim udział osób pozostających w rejestrze osób bezrobotnych powyżej 24 miesięcy był największy i wynosił 27,0%. Największy udział osób w tej kategorii w ogólnej liczbie

bezrobotnych zanotowano w powiecie przysuskim (41,1%), makowskim (38,1%) oraz szydłowieckim (36,3%), a najmniej – w wyszkowskim (20,4%).

Wykres 3. **Bezrobotni według wykształcenia w województwie mazowieckim w końcu grudnia 2014 r.**

Kolejnym czynnikiem decydującym o okresie pozostawania w bezrobociu jest wykształcenie. Wśród bezrobotnych w województwie mazowieckim w końcu 2014 r. najwięcej osób legitymowało się wykształceniem gimnazjalnym i niższym (27,3%) oraz zasadniczym zawodowym (24,7%). Największy udział osób z wykształceniem gimnazjalnym i niższym wystąpił w powiatach: nowodworskim (37,9%), gostynińskim (35,7%) i płońskim (34,4%), a z zasadniczym zawodowym – w szydłowieckim (36,9%), garwolińskim (34,4%) i białobrzeskim (31,7%).

3.2. Wykształcenie

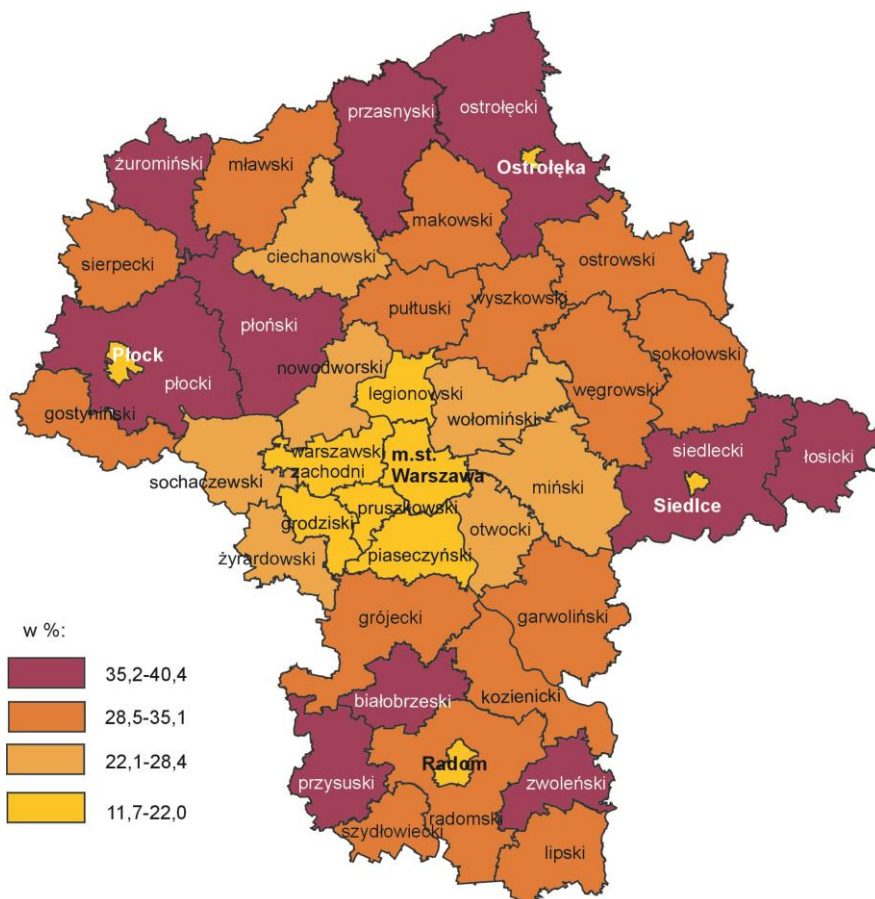
Wykształcenie jest jednym z najważniejszych czynników różnicujących zagrożenie ubóstwem. Zasadniczo, im wyższe wykształcenie, tym mniejsze jest ryzyko życia poniżej minimum egzystencji. Niski poziom wykształcenia ma wpływ na rodzaj wykonywanej pracy, często nie wymagającej szczególnych umiejętności i kompetencji, a zatem nisko płatnej. Osoby z niskim wykształceniem częściej mają problem ze znalezieniem pracy i stanowią liczną grupę osób bezrobotnych.

Z badania budżetów gospodarstw domowych wynika, że w 2014 r. w Polsce wśród gospodarstw domowych, w których głowa gospodarstwa domowego uzyskała wykształcenie co najwyżej gimnazjalne, odsetek osób skrajnie ubogich wyniósł ok. **18%**. Natomiast w gospodarstwach domowych, w których głowa gospodarstwa posiadała wykształcenie wyższe – **niecały 1,0%**.

Źródłem informacji o poziomie wykształcenia ludności są spisy powszechne. Według danych Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań w końcu marca 2011 r. w województwie mazowieckim osoby z wykształceniem wyższym stanowiły 23,6% ogółu ludności w wieku 13 lat i więcej. Odsetek osób z wykształceniem średnim i policealnym kształtował się na poziomie – 33,7%. Absolwenci szkół zawodowych stanowili 16,7% ludności w wieku 13 lat i więcej, a 22,8% osób posiadało wykształcenie co najwyżej gimnazjalne. W 2011 r. najwyższy udział osób w wieku 13 lat i więcej z wykształceniem co

najwyżej gimnazjalnym odnotowano w powiatach: ostrołęckim (40,4%), żuromińskim (39,9%) oraz przysuskim (38,1%), natomiast najniższy w m. st. Warszawie (11,7%).

Mapa 3. Ludność w wieku 13 lat i więcej z wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym według powiatów w 2011 r. (Wyniki NSP 2011)

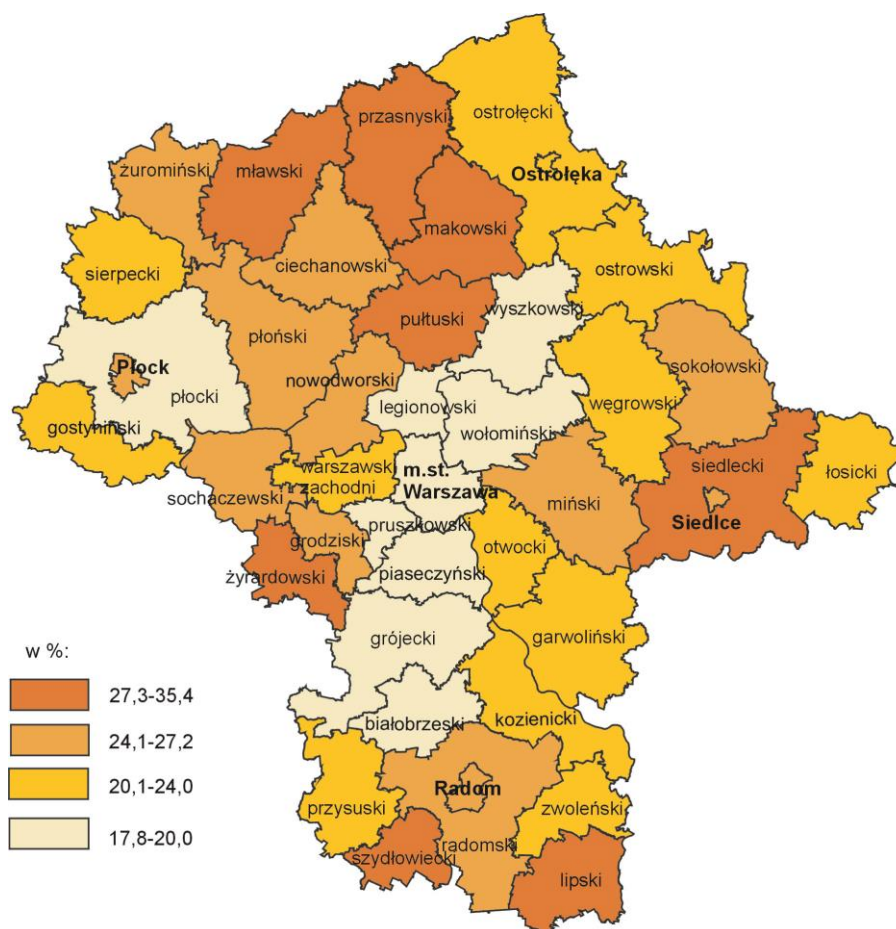

3.3. Niepełnosprawność

Na zagrożenie ubóstwem w sposób istotny wpływa obecność w gospodarstwie domowym osoby niepełnosprawnej. Według wyników spisu w marcu 2011 r. w województwie mazowieckim wśród ogółu gospodarstw domowych udział gospodarstw z osobami niepełnosprawnymi wyniósł 22,1%. Największy odsetek gospodarstw, w skład których wchodziła osoba niepełnosprawna odnotowano w powiatach: lipskim (35,4%), mławskim (32,1%) oraz pułtuskim (30,8%). Natomiast najmniej takich gospodarstw domowych wystąpiło w powiecie wołomińskim (17,8%).

Z badania budżetów gospodarstw domowych wynika, że w 2014 r. w Polsce wśród gospodarstw domowych, z co najmniej jedną osobą niepełnosprawną stopa ubóstwa skrajnego wyniosła ok. **11%**. Dla porównania, odsetek osób zagrożonych ubóstwem w gospodarstwach domowych bez osób niepełnosprawnych kształtował się w omawianym okresie na poziomie **6,5%**.

Mapa 4. Gospodarstwa domowe z osobami niepełnosprawnymi według powiatów w 2011 r. (Wyniki NSP 2011)

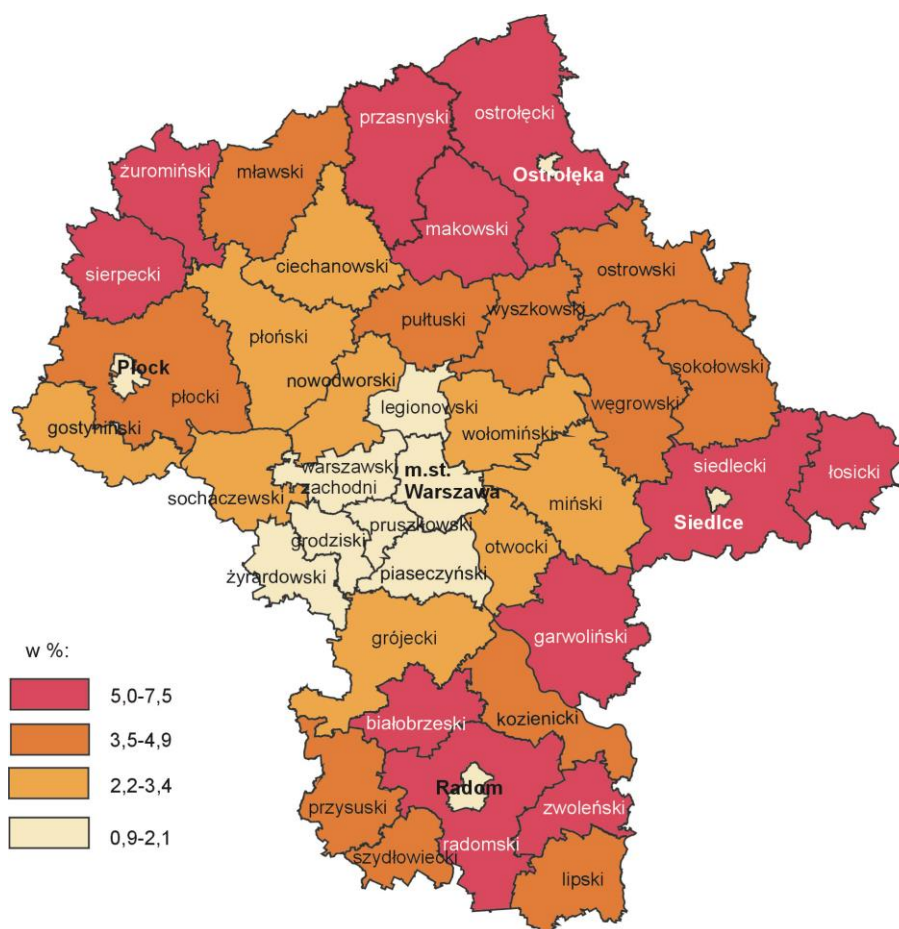
3.4. Wielodzietność

Zagrożenie ubóstwem rośnie wraz z liczbą dzieci na utrzymaniu. Według danych ostatniego spisu w marcu 2011 r. w województwie mazowieckim w grupie rodzin z dziećmi w wieku do 24 lat pozostającymi na utrzymaniu, rodziny z jednym dzieckiem stanowiły 52,8%, z dwojgiem dzieci – 36,2%, z trojgiem – 8,4%. Najmniej liczną grupę tworzyły rodziny z czworgiem i więcej dzieci 2,7%.

W 2011 r. najwyższy udział rodzin z czworgiem i więcej dzieci odnotowano w powiatach: ostrołęckim (7,5%), siedleckim (6,8%) oraz przasnyskim (6,4%), natomiast najniższy w m. st. Warszawie (0,9%).

Z badania budżetów gospodarstw domowych wynika, że w 2014 r. w Polsce grupę najbardziej zagrożoną ubóstwem skrajnym stanowiły rodziny wielodzietne. Poniżej minimum egzystencji żyło ok. **11%** osób w gospodarstwach małżeństw z 3 dzieci oraz ok. **27%** osób w gospodarstwach małżeństw z 4 lub większą liczbą dzieci na utrzymaniu.

Mapa 5. Rodziny z czworgiem i więcej dzieci na utrzymaniu według powiatów w 2011 r. (Wyniki NSP 2011)

3.5. Miejsce zamieszkania

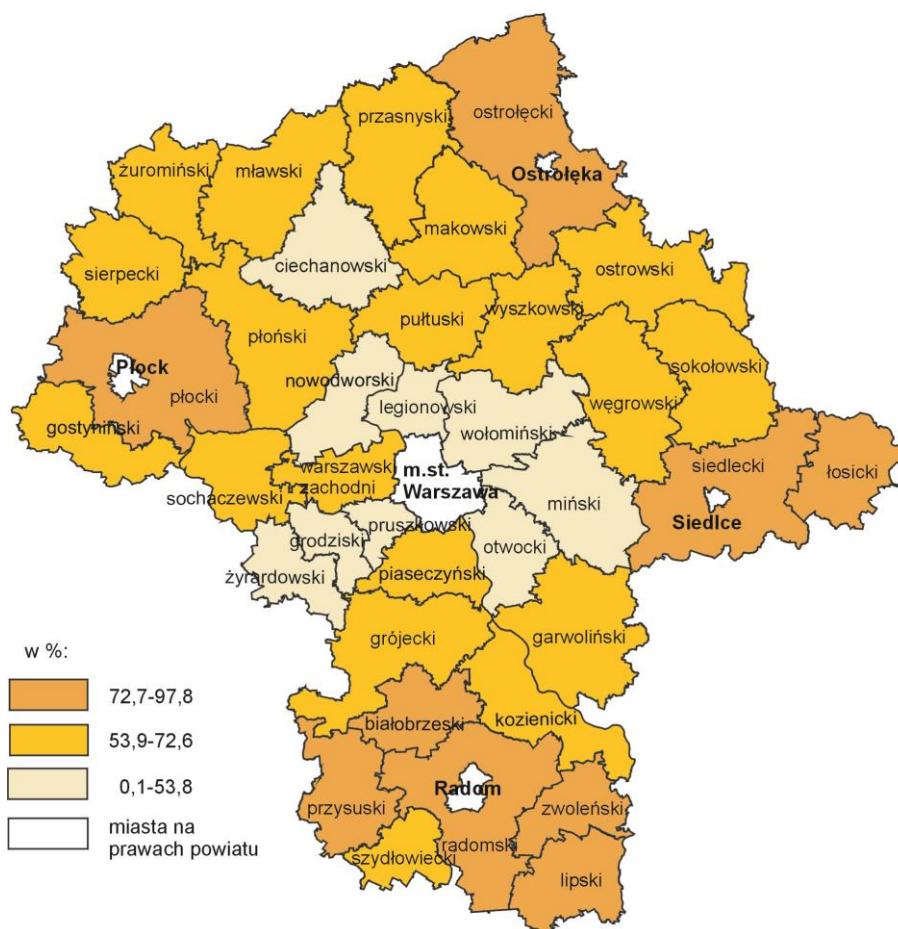
Poza aglomeracją warszawską Mazowsze jest największym skupiskiem ludności wiejskiej w Polsce. Według stanu w końcu 2014 r. na wsi mieszkało 1907,0 tys. osób, tj. 12,5% ludności wiejskiej kraju. Obszary te charakteryzują się dużym rozproszeniem osadnictwa wiejskiego. Przeważają niewielkie skupiska ludności (wsie i miejscowości wiejskie) – rzędu około 200 mieszkańców. Utrudnia to zapewnienie mieszkającej tam ludności odpowiedniego dostępu do podstawowych usług w zakresie infrastruktury technicznej, szkolnictwa, podstawowej opieki zdrowotnej i społecznej, a także tworzenia miejsc pracy poza rolnictwem.

Z badania budżetów gospodarstw domowych wynika, że w 2014 r. w Polsce zasięg ubóstwa skrajnego na wsi był ponad dwukrotnie wyższy niż w miastach. W skrajnym ubóstwie żyło ok. **5%** mieszkańców miast i ok. **12%** mieszkańców wsi.

Najwyższy udział procentowy ludności wiejskiej w ogólnej liczbie ludności odnotowano w powiatach: siedleckim (97,8%), ostrołęckim (96,3%) oraz plockim (91,1%).

Mapa 6. Udział ludności wiejskiej w ogólnej liczbie ludności w % według powiatów w 2014 r.

4. POMOC SPOŁECZNA

Przedstawione w poprzednim rozdziale czynniki zwiększające ryzyko ubóstwa należą do głównych przyczyn udzielania świadczeń pomocy społecznej przez instytucje do tego powołane. **Pomoc społeczna**, jako element polityki społecznej państwa, stanowi fragment systemu zabezpieczenia społecznego. Jej znaczenie związane jest głównie z działaniem uwzględniającym potrzeby osób i rodzin znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji życiowej. Chodzi tu o rodziny dotknięte chorobą, niepełnosprawnością, rodziny niepełne, wielodzietne, czy patologiczne. W niektórych z nich dodatkowo współwystępują czynniki negatywne, takie jak bezrobocie, niedostatek, niewypełnianie funkcji opiekuńczo-wychowawczej, niepełnosprawność psychofizyczna.

Pomoc społeczna polega m.in. na: przyznawaniu i wypłacaniu przewidywanych ustawą świadczeń, pracy socjalnej, prowadzeniu i rozwoju niezbędnej infrastruktury socjalnej, rozwijaniu nowych form pomocy społecznej i samopomocy. W myśl ustawy⁷ pomoc społeczna ma na celu *umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężenia trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości.*

⁷ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, Dz. U. 2009 r. Nr 175 poz. 1362, z późn. zm.

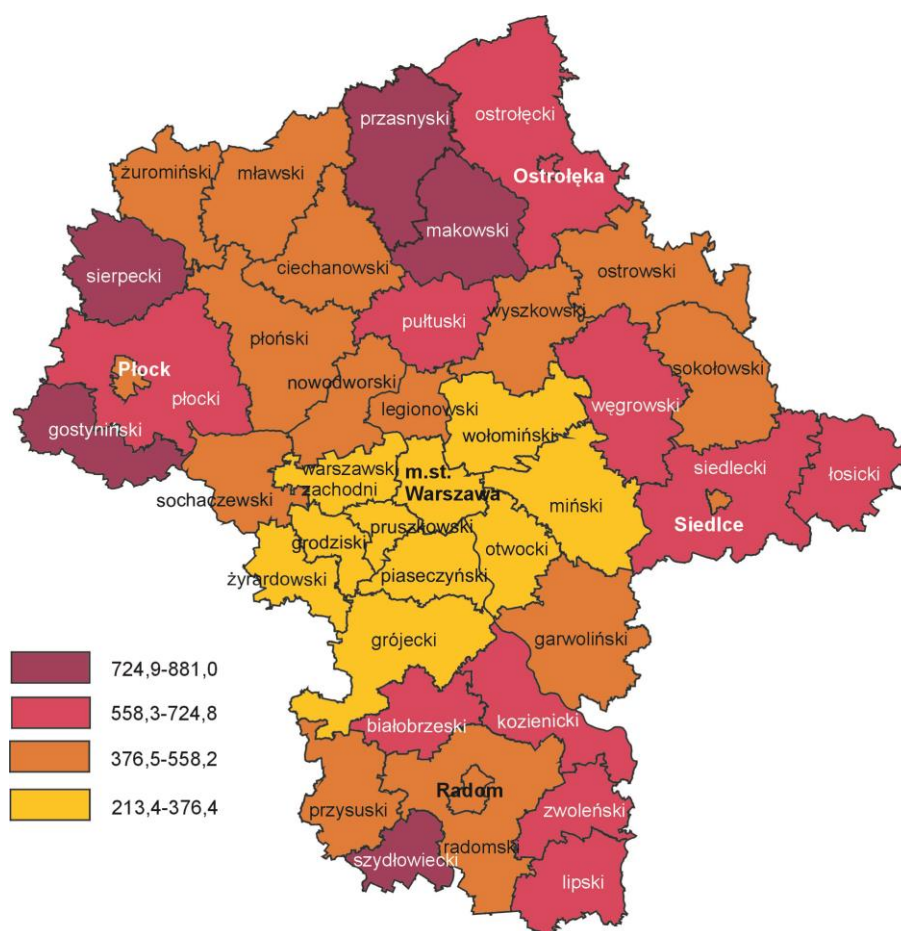

Prawo do świadczeń przysługuje osobom i rodzinom, których posiadane dochody nie przekraczają kryteriów dochodowych ustalonych w oparciu o próg interwencji socjalnej. Pomoc (szczególnie finansowa) adresowana jest do osób o najniższych dochodach. Od 1 października 2012 r. kryteria dochodowe uprawniające do świadczeń pieniężnych, o których mowa w art. 8 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej wynoszą: dla gospodarstw wieloosobowych – 456 zł na osobę w rodzinie, dla gospodarstw jednoosobowych – 542 zł. Te kwoty określa się jako próg ubóstwa „ustawowego”.

W 2014 r. w województwie mazowieckim rzeczywista liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej wynosiła 214530 osób⁸, tj. 402,9 osoby na 10 tys. mieszkańców, przy czym część z wykazanych świadczeniobiorców skorzystała z kilku form pomocy jednocześnie.

Obszary o największej częstości korzystania ze świadczeń pomocy społecznej występują poza Obszarem Metropolitalnym Warszawy. W 2014 r. najwięcej osób korzystających w przeliczeniu na 10 tys. ludności odnotowano w powiatach: przasnyskim (881,0), szydłowieckim (861,2) oraz makowskim (861,0), najmniej w warszawskim zachodnim (213,4).

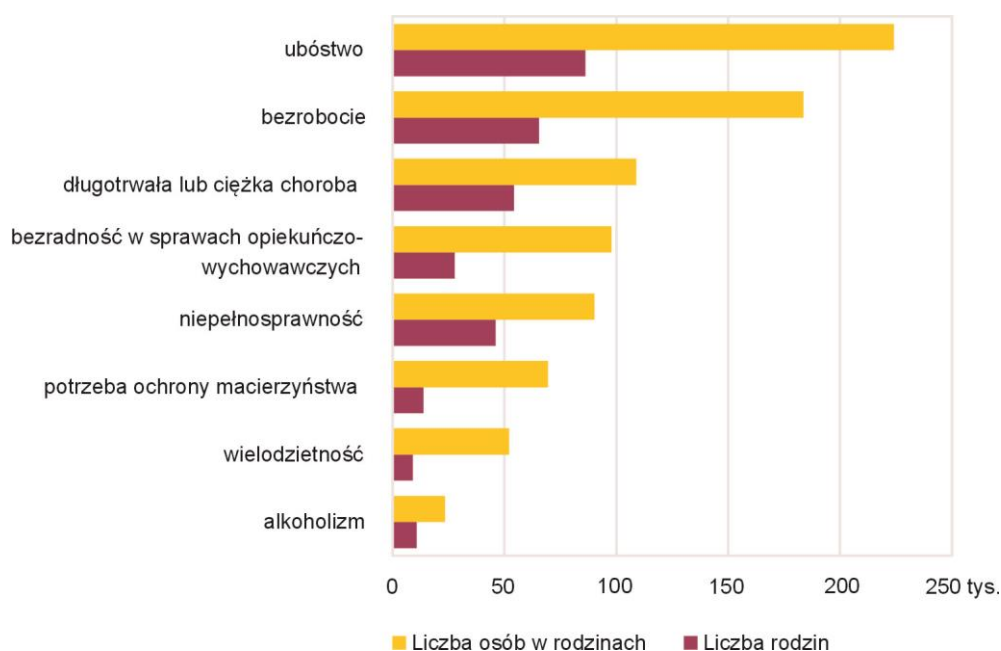
Mapa 7. Rzeczywista liczba korzystających ze świadczeń pomocy społecznej na 10 tys. ludności według powiatów w 2014 r.

⁸ Osoba wliczana jest tylko raz niezależnie od ilości i rodzaju przyjętych świadczeń.

Z danych uzyskanych ze sprawozdania MPiPS-03 wynika, że ubóstwo i bezrobocie są najczęstszymi przyczynami trudnej sytuacji życiowej, która upoważnia do przyznania świadczeń pomocy społecznej. W dalszej kolejności w 2014 r. wsparcia udzielano rodzinom z tytułu długotrwałej lub ciężkiej choroby, bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego oraz niepełnosprawności. Zgodnie z zapisem w ustawie ze świadczeń przyznawanych z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego mogą korzystać rodziny, które nie zaspokajają w niezbędnym zakresie materialnych, psychicznych i społecznych potrzeb swoich członków. Są to rodziny niezdolne do samodzielnego stworzenia dzieciom podstawowych warunków bytowych i opiekuńczo-wychowawczych.

Wykres 4. Wybrane powody przyznania świadczeń pomocy społecznej⁹ w 2014 r.

5. METODA I WYNIKI BADANIA POZIOMU WYSTĘPOWANIA I ZAGROŻENIA UBÓSTWEM W WOJEWÓDZTWIE MAZOWIECKIM

Zaprezentowane w poprzednich rozdziałach czynniki stały się podstawą do wybrania czterech zmiennych mających wpływ na generowanie zjawiska ubóstwa. Poziom występowania ubóstwa określony został za pomocą zmiennych z zakresu pomocy społecznej, tj. liczby osób najczęściej korzystających ze świadczeń według przyczyny przyznawania świadczenia w przeliczeniu na 1 tys. ludności. Do określenia zagrożenia ubóstwem wybrano również zmienną z zakresu rynku pracy, tj. liczbę zarejestrowanych bezrobotnych na 1 tys. ludności. Brak pracy jest jednym z głównych powodów ubóstwa i drugą co do wielkości przyczyną korzystania ze świadczeń pomocy społecznej.

⁹ W trakcie roku jedna rodzina może otrzymać wsparcie z kilku powodów.

Wybrane do oceny poziomu występowania i zagrożenia ubóstwem zmienne to:

x1 – liczba osób w rodzinach, które w badanym roku otrzymały świadczenia pomocy społecznej przyznawane z tytułu ubóstwa w przeliczeniu na 1 tys. ludności;

x2 – liczba zarejestrowanych bezrobotnych na 1 tys. ludności;

x3 – liczba osób w rodzinach, które otrzymały świadczenia pomocy społecznej przyznawane z tytułu długotrwałej lub ciężkiej choroby w przeliczeniu na 1 tys. ludności;

x4 – liczba osób w rodzinach, które otrzymały świadczenia pomocy społecznej przyznawane dla osób bezradnych w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego w przeliczeniu na 1 tys. ludności.

W pierwszym etapie wybrane zmienne przeanalizowano pod kątem stopnia skorelowania oraz różnicowania. W tym celu dla każdej j -tej zmiennej obliczono **współczynnik zmienności**, którego wartość wyznaczana jest jako stosunek odchylenia standardowego do wartości średniej arytmetycznej, zgodnie ze wzorem:

$$V_j = \frac{S_j}{\bar{x}_j}$$

gdzie:

V_j – współczynnik zmienności dla j -tej zmiennej;

$S(x_j)$ – odchylenie standardowe dla j -tej zmiennej, wyznaczone według wzoru:

$$S_j = \sqrt{n^{-1} \sum_{i=1}^n (x_{ij} - \bar{x}_j)^2}$$

$\bar{x}_j$ – średnia arytmetyczna j -tej zmiennej, wyznaczana według wzoru:

$$\bar{x}_j = n^{-1} \sum_{i=1}^n x_{ij}, (i = 1, \dots, n)$$

Przyjęto, że ze zbioru zmiennych zostaną wyeliminowane cechy spełniające nierówność $|V_j| \leq V^*$, gdzie V^* oznacza wartość krytyczną współczynnika zmienności. Jako wartość krytyczną przyjęto $V^* = 0,10$. Ponieważ wszystkie zmienne wykazały się stosunkowo wysoką zmiennością, zatem na tym etapie nie wyeliminowano żadnej zmiennej.

Tabl. 2. Wartości współczynnika zmienności dla analizowanych zmiennych

Zmienne	Wartość współczynnika zmienności (w %)
x1	47,89
x2	40,95
x3	35,58
x4	41,76

W kolejnym etapie za pomocą **współczynnika korelacji liniowej Pearsona** zbadano siłę związku między pozostałymi zmiennymi. Zastosowano wzór:

$$r_{xy} = \frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{\sqrt{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2 \sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y})^2}}$$

gdzie:

r_{xy} – współczynnik korelacji liniowej Pearsona,
 x, y – mierzalne cechy statystyczne, $x = (1, 2, \dots, n)$, $y = (1, 2, \dots, n)$,
 $\bar{x}, \bar{y}$ – średnia arytmetyczna odpowiednio cechy x i y .

Współczynnik korelacji liniowej Pearsona przyjmuje wartości $\in (-1; 1)$, przy czym: $r_{xy} = 0$ oznacza brak liniowej zależności pomiędzy cechami, $r_{xy} = 1$ oznacza dokładną, dodatnią liniową zależność między cechami, a $r_{xy} = -1$ oznacza dokładną, ujemną liniową zależność między cechami. Cechy, które wykazują silną współzależność nie będą uwzględniane w dalszych badaniach.

Dla wszystkich zmiennych skonstruowana jest macierz korelacji. Jako wartość krytyczną współczynnika korelacji przyjęto $r^* = |0,75|$. Wybrane zmienne nie wykazały silnej współzależności i wszystkie zostały uwzględnione w dalszym badaniu.

Tabl. 3. Macierz współczynników korelacji dla analizowanych zmiennych

	x1	x2	x3	x4
x1	1,00	0,69	0,45	0,64
x2	0,69	1,00	0,16	0,26
x3	0,45	0,16	1,00	0,54
x4	0,64	0,26	0,54	1,00

W badaniu poziomu zagrożenia i występowania ubóstwa w powiatach województwa mazowieckiego została wykorzystana procedura porządkowania liniowego bazująca na **metodzie wzorca rozwoju Hellwiga**. Zastosowanie tej metody pozwoliło na uporządkowanie danych opisujących ubóstwo w taki sposób, by można było oszacować zakres jego występowania w poszczególnych powiatach i dokonać porównań.

Wyznaczono abstrakcyjny obiekt (powiat) tzw. wzorzec rozwoju z_0 – o najlepszych wartościach dla każdej zmiennej oraz tzw. antywzorzec z_{-0} – o najgorszych wartościach każdej zmiennej.

1. Wzorzec: $z_0 = [z_{01}, z_{02}, \dots, z_{0m}]$, gdzie $z_{0j} = \begin{cases} \max_i z_{ij} & \text{dla stymulanty} \\ \min_i z_{ij} & \text{dla destymulanty,} \end{cases}$

i antywzorzec: $z_{-0} = [z_{-01}, z_{-02}, \dots, z_{-0m}]$, gdzie $z_{-0j} = \begin{cases} \min_i z_{ij} & \text{dla stymulanty} \\ \max_i z_{ij} & \text{dla destymulanty,} \end{cases}$

W kolejnym etapie zbadano podobieństwo obiektów do abstrakcyjnie najlepszego obiektu przez obliczenie odległości każdego obiektu (wartości zmiennej danego powiatu) od wzorca, stosując metrykę miejską:

$$2. \quad d_{i0} = \sum_{j=1}^m |z_{ij} - z_{0j}|$$

W ostatnim etapie obliczeń, dla każdego obiektu (powiatu) wyznaczono tzw. *miarę rozwoju* według wzoru:

$$3. \quad m_i = 1 - \frac{d_{i0}}{d_0}, \text{ gdzie } d_0 \text{ to odległość między wzorcem i antywzorcem.}$$

W oparciu o metodę wzorca rozwoju, obliczono wskaźnik wzorca rozwoju (m_i), określający poziom występowania i zagrożenia ubóstwem we wszystkich powiatach województwa mazowieckiego. Wskaźnik ten mieści się w przedziale [0,1], przy czym wskaźniki bliskie 0 – określają najmniejsze zagrożenie ubóstwem, a bliskie 1 – zagrożenie największe.

W ramach wzorca wyodrębniono cztery poziomy zagrożenia ubóstwem. Tworząc grupy, wykorzystano dwa parametry, tj. średnią arytmetyczną oraz odchylenie standardowe. Wyodrębniono następujące grupy:

- **wysoki** poziom zagrożenia ubóstwem ($m \geq \bar{m} + s_m$);
- **średni** poziom zagrożenia ubóstwem ($\bar{m} + s_m > m \geq \bar{m}$);
- **niski** poziom zagrożenia ubóstwem ($\bar{m} > m \geq \bar{m} - s_m$);
- **bardzo niski** poziom zagrożenia ubóstwem ($m < \bar{m} - s_m$).

gdzie:

m – wartość miernika syntetycznego obliczonego metodą wzorca rozwoju,

$\bar{m}$ – średnia arytmetyczna miernika syntetycznego,

s_m – odchylenie standardowe miernika syntetycznego.

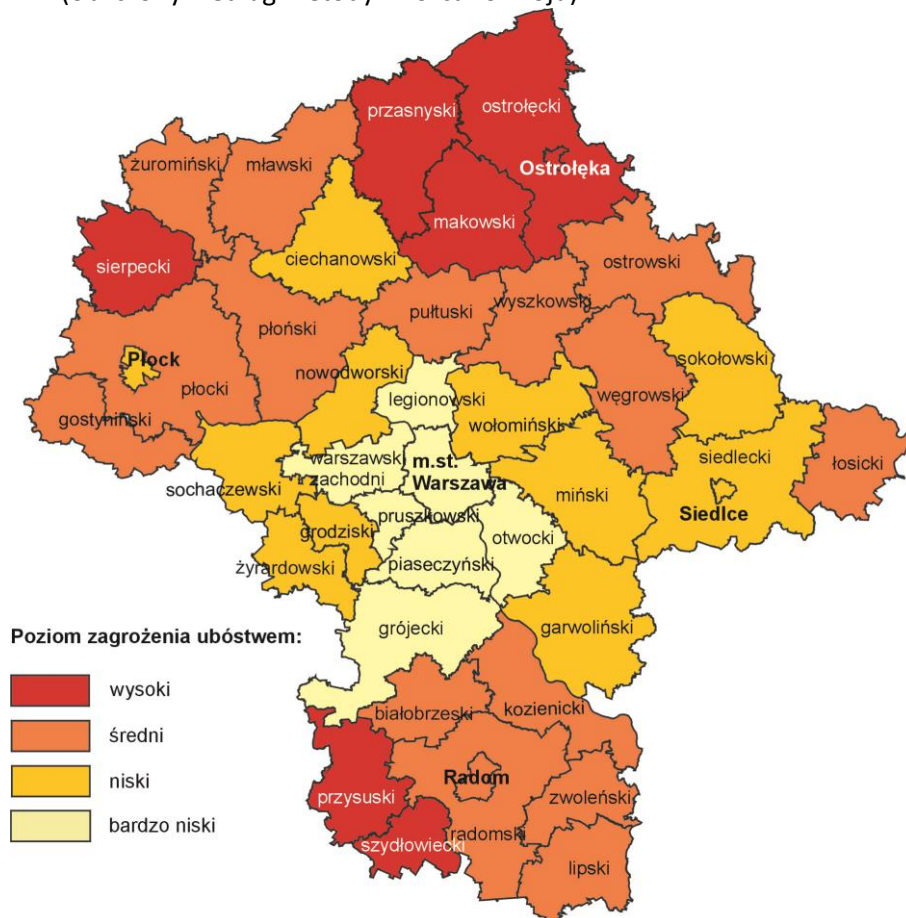
Tabl. 4. **Wskaźnik poziomu występowania i zagrożenia ubóstwem w województwie mazowieckim w 2014 r.** (obliczony według metody wzorca rozwoju)

Stopień zagrożenia ubóstwem	Powiaty	Liczba powiatów
wysoki	szydłowiecki, przasnyski, ostrołęcki, makowski, sierpecki, m. Ostrołęka, przysuski	7
średni	pułtuski, łosicki, lipski, radomski, białobrzegi, zwoleński, węgrowski, żuromiński, gostyniński, plocki, kozienicki, m. Radom, ostrowski, mławski, wyszkowski, płoński	16
niski	sokołowski, ciechanowski, siedlecki, m. Siedlce, garwoliński, sochaczewski, m. Płock, żyrardowski, nowodworski, wołomiński, grodziski, miński	12
bardzo niski	grójecki, legionowski, otwocki, pruszkowski, m.st. Warszawa, piaseczyński, warszawski zachodni	7

Najbardziej zagrożone ubóstwem są powiaty zlokalizowane skrajnie na północy i południu województwa mazowieckiego. Najwyższy poziom zagrożenia ubóstwem w 2014 r. wystąpił w siedmiu powiatach województwa mazowieckiego, przy czym szczególnie wysokim zagrożeniem charakteryzował się powiat szydłowiecki ze wskaźnikiem równym 0,83. W najkorzystniejszej sytuacji znalazło się siedem powiatów znajdujących się w centrum regionu, należących do podregionu warszawskiego zachodniego,

warszawskiego wschodniego oraz m.st. Warszawa. W dwunastu powiatach zagrożenie ubóstwem oceniono jako niskie, natomiast w szesnastu jako średnie.

Mapa 8. **Wskaźnik poziomu występowania i zagrożenia ubóstwem w województwie mazowieckim w 2014 r.** (obliczony według metody wzorca rozwoju)

Zróżnicowanie ubóstwa na terenie województwa mazowieckiego zostało przedstawione w opracowaniu Urzędu Statystycznego w Warszawie wydanego w 2010 r. *Problem ubóstwa na terenie województwa mazowieckiego w 2009 roku*. Zastosowanie w niniejszym opracowaniu takiego samego zestawu zmiennych oraz tej samej metody (wzorca rozwoju Hellwiga) pozwoliło na porównanie wyników obu badań i przedstawienie zmian w czasie.

Porównanie wyników badań w latach 2009 i 2014 pokazuje, że stopień zagrożenia ubóstwem w nieznacznym stopniu zmienił się w czasie. Tylko dziewięć powiatów w analizowanym okresie zmieniło grupę. Pozytywną tendencję odnotowano w dwóch powiatach. Na południu regionu w powiecie radomskim poziom zagrożenia zmienił się z wysokiego na średni. Natomiast powiat grójecki został zakwalifikowany w 2014 r. do bardzo niskiego poziomu zagrożenia ubóstwem, podczas gdy w 2009 r. należał do niskiego. Z kolei w siedmiu powiatach nastąpiło pogorszenie sytuacji. W powiecie sierpeckim i m. Ostrołęka poziom zagrożenia ubóstwem zmienił się ze średniego na wysoki, w płońskim i wyszkowskim z niskiego na średni, a w mińskim, wołomińskim i nowodworskim z bardzo niskiego na niski. Takie wyniki świadczą, że ubóstwo jest utrwalone w przestrzeni, ze względu na niską dynamikę zmian uwarunkowań (bezrobocia, poziomu wykształcenia, niepełnosprawności, wielodzietności czy miejsca zamieszkania).

Tabl. 5. Wskaźnik poziomu występowania i zagrożenia ubóstwem oraz miejsce w rankingu powiatów województwa mazowieckiego w latach 2009 i 2014 (według metody wzorca rozwoju)

Powiaty	2009		2014	
	Wskaźnik	Pozycja w rankingu	Wskaźnik	Pozycja w rankingu
warszawski zachodni	0,02	1	0,02	1
piaseczyński	0,04	2	0,03	2
m. st. Warszawa	0,04	2	0,05	3
pruszkowski	0,06	4	0,06	4
otwocki	0,09	5	0,08	5
legionowski	0,12	7	0,12	6
grójecki	0,18	11	0,13	7
miński	0,10	6	0,16	8
grodziski	0,16	10	0,17	9
wołomiński	0,14	8	0,20	10
nowodworski	0,14	8	0,22	11
żyrardowski	0,19	12	0,22	11
m. Płock	0,20	13	0,23	13
sochaczewski	0,21	15	0,25	14
garwoliński	0,27	16	0,27	15
m. Siedlce	0,20	13	0,29	16
siedlecki	0,33	19	0,32	17
ciechanowski	0,27	16	0,32	17
sokołowski	0,33	19	0,33	19
płoński	0,32	18	0,34	20
wyszkowski	0,33	19	0,35	21
mławski	0,35	23	0,35	21
ostrowski	0,38	24	0,37	23
m. Radom	0,38	24	0,38	24
kozienicki	0,47	31	0,39	25
płocki	0,34	22	0,39	25
gostyniński	0,45	28	0,42	27
żuromiński	0,50	35	0,43	28
węgrowski	0,42	27	0,45	29
zwoleński	0,52	36	0,45	29
białobrzeski	0,47	31	0,45	29
radomski	0,59	37	0,46	32
lipski	0,45	28	0,46	32
łosicki	0,47	31	0,48	34
pułtuski	0,47	31	0,49	35
przysuski	0,65	41	0,52	36
m. Ostrołęka	0,38	24	0,52	36
sierpecki	0,45	28	0,57	38
makowski	0,59	37	0,58	39
ostrołęcki	0,60	39	0,61	40
przasnyski	0,60	39	0,62	41
szymbarkowski	0,89	42	0,83	42

Do zaprezentowania poziomu występowania i zagrożenia ubóstwem zastosowano kolory:

	wysoki
	średni
	niski
	bardzo niski

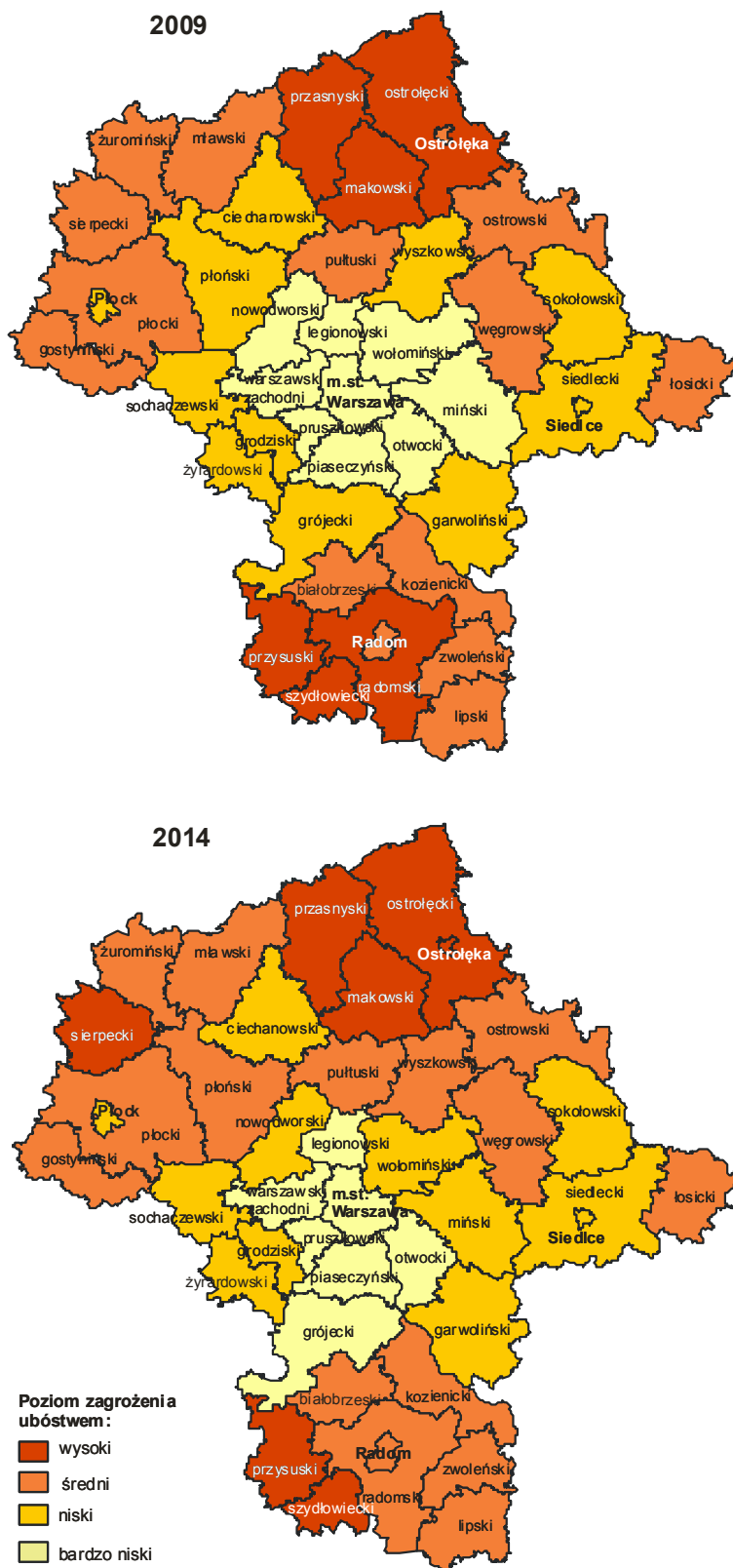
Tabl. 6. Zmiana poziomu występowania i zagrożenia ubóstwem w 2014 r. w stosunku do 2009 r. (według metody wzorca rozwoju)

Powiaty	Zmiana wartości wskaźnika	Zmiana pozycji w rankingu	Kierunek zmian
żuromiński	-0,07	7	↑
zwoleński	-0,07	7	↑
kozienicki	-0,08	6	↑
radomski	-0,13	5	↑
przysuski	-0,13	5	↑
grójecki	-0,05	4	↑
siedlecki	-0,01	2	↑
mławski	0,00	2	↑
białobrzeski	-0,02	2	↑
legionowski	0,00	1	↑
grodziski	0,01	1	↑
żyrardowski	0,03	1	↑
sochaczewski	0,04	1	↑
garwoliński	0,00	1	↑
ostrowski	-0,01	1	↑
gostyniński	-0,03	1	↑
warszawski zachodni	0,00	0	↕
piaseczyński	-0,01	0	↕
pruszkowski	0,00	0	↕
otwocki	-0,01	0	↕
m. Płock	0,03	0	↕
sokołowski	0,00	0	↕
m. Radom	0,00	0	↕
szydlowiecki	-0,06	0	↕
m.st. Warszawa	0,01	-1	↓
ciechanowski	0,05	-1	↓
ostrołęcki	0,01	-1	↓
miński	0,06	-2	↓
wołomiński	0,06	-2	↓
płoński	0,02	-2	↓
wyszkowski	0,02	-2	↓
węgrowski	0,03	-2	↓
makowski	-0,01	-2	↓
przasnyski	0,02	-2	↓
nowodworski	0,08	-3	↓
m. Siedlce	0,09	-3	↓
płocki	0,05	-3	↓
łosicki	0,01	-3	↓
lipski	0,01	-4	↓
pułtuski	0,02	-4	↓
sierpecki	0,12	-10	↓
m. Ostrołęka	0,14	-12	↓

↑↓ wzrost/spadek

↕ bez zmian

Mapa 9. Wskaźnik poziomu występowania i zagrożenia ubóstwem w województwie mazowieckim w latach 2009 i 2014 (obliczony według metody wzorca rozwoju)

6. PORTRETY PODREGIONÓW W 2014 R.

W dniu 1 I 2015 r. według nomenklatury jednostek terytorialnych do celów statystycznych (NTS) powiaty województwa mazowieckiego pogrupowane były w 8 podregionów.

Podregion ciechanowski

W 2014 r. według metody wzorca rozwoju Hellwiga powiaty podregionu ciechanowskiego charakteryzowały się średnim poziomem zagrożenia ubóstwem. Jedynie w powiecie ciechanowskim odnotowano niskie zagrożenie tym zjawiskiem. W porównaniu z 2009 r. sytuacja pogorszyła się w powiecie płońskim, gdzie poziom zagrożenia zmienił się z niskiego na średni.

Analiza wskaźników przyjętych do określenia poziomu zagrożenia ubóstwem pokazuje, że wśród powiatów podregionu ciechanowskiego:

- ✓ Najwięcej osób bezrobotnych w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców odnotowano w powiecie **żuromińskim** (91,9).
- ✓ W **powiecie pułtuskim** najwięcej osób w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców korzystało ze świadczeń pomocy społecznej zarówno z tytułu ubóstwa (75,6) jak i z tytułu długotrwałej choroby (33,7).
- ✓ Najwięcej osób w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców korzystało ze świadczeń pomocy społecznej dla osób bezradnych w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego w powiecie **mławskim** (33,2).

Analiza czynników zwiększających ryzyko ubóstwa pokazuje, że wśród powiatów podregionu ciechanowskiego:

- ✓ W powiecie **żuromińskim** odnotowano najwyższy odsetek ludności w wieku 13 lat i więcej z wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym (39,9%), najwyższy odsetek rodzin z czworgiem i więcej dzieci na utrzymaniu (5,4%) oraz najwyższy udział ludności wiejskiej w ogólnej liczbie ludności (72,6%).
- ✓ Najwyższy odsetek gospodarstw domowych z osobami niepełnosprawnymi zarejestrowano w powiecie **mławskim** (32,1%).

Podregion ostrołęcki

W 2014 r. według metody wzorca rozwoju Hellwiga dwa powiaty: ostrowski i wyszkowski charakteryzowały się średnim poziomem zagrożenia ubóstwem, w pozostałych odnotowano wysoki poziom zagrożenia tym zjawiskiem. W porównaniu z 2009 r. sytuacja uległa pogorszeniu. M. Ostrołęka odnotowało spadek w rankingu powiatów o dwanaście pozycji oraz zmianę poziomu ubóstwa ze średniego na wysoki. W powiecie wyszkowskim poziom zagrożenia zmienił się z niskiego na średni.

Analiza wskaźników przyjętych do określenia poziomu zagrożenia ubóstwem pokazuje, że wśród powiatów podregionu ostrołęckiego:

- ✓ Najwięcej osób bezrobotnych w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców odnotowano w powiecie **makowskim** (93,6).
- ✓ Najwięcej osób w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców korzystało ze świadczeń pomocy społecznej z tytułu ubóstwa w powiecie **przasnyskim** (132,9).
- ✓ Najwięcej osób w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców korzystało ze świadczeń pomocy społecznej dla osób bezradnych w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego w powiecie **ostrołęckim** (55,5).
- ✓ Najwięcej osób w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców korzystało ze świadczeń pomocy społecznej z tytułu długotrwałej choroby w **m. Ostrołęka** (53,2).

Analiza czynników zwiększających ryzyko ubóstwa pokazuje, że wśród powiatów podregionu ostrołęckiego:

- ✓ W powiecie **ostrołęckim** wystąpił najwyższy odsetek ludności w wieku 13 lat i więcej z wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym (40,4%), najwyższy odsetek rodzin z czworgiem i więcej dzieci na utrzymaniu (7,5%) oraz najwyższy udział ludności wiejskiej w ogólnej liczbie ludności (96,3%).
- ✓ Najwyższy odsetek gospodarstw domowych z osobami niepełnosprawnymi zarejestrowano w powiecie **przasnyskim** (30,1%).

Podregion radomski

Poziom zagrożenia ubóstwem:

- wysoki
- średni
- niski
- bardzo niski

W 2014 r. według metody wzorca rozwoju Hellwiga powiaty podregionu radomskiego charakteryzowały się średnim poziomem zagrożenia ubóstwem, jedynie w powiecie szydłowieckim i przysuskim odnotowano wysokie zagrożenie ubóstwem. W porównaniu z 2009 r. sytuacja poprawiła się w powiecie radomskim, poziom zagrożenia zmienił się z wysokiego na średni.

Analiza wskaźników przyjętych do określenia poziomu zagrożenia ubóstwem pokazuje, że wśród powiatów podregionu radomskiego:

- ✓ W powiecie **szydłowieckim** odnotowano największą liczbę osób bezrobotnych w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców (129,4) oraz najwięcej osób w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców korzystało ze świadczeń pomocy społecznej z tytułu ubóstwa (149,1).
- ✓ Najwięcej osób w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców korzystało ze świadczeń pomocy społecznej dla osób bezradnych w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego w powiecie **białobrzskim** (36,6).
- ✓ Najwięcej osób w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców korzystało ze świadczeń pomocy społecznej z tytułu długotrwałej choroby w powiecie **lipskim** (36,5).

Analiza czynników zwiększających ryzyko ubóstwa pokazuje, że wśród powiatów podregionu radomskiego:

- ✓ W powiecie **przysuskim** wystąpił najwyższy odsetek ludności w wieku 13 lat i więcej z wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym (38,1%) oraz najwyższy udział ludności wiejskiej w ogólnej liczbie ludności (85,9%).
- ✓ Najwyższy odsetek gospodarstw domowych z osobami niepełnosprawnymi zarejestrowano w powiecie **lipskim** (35,4%).
- ✓ Najwyższy odsetek rodzin z czworgiem i więcej dzieci na utrzymaniu odnotowano w powiecie **białobrzskim** (6,0%).

Podregion m.st. Warszawa

Poziom zagrożenia ubóstwem:

- wysoki
- średni
- niski
- bardzo niski

W 2014 r. według metody wzorca rozwoju Hellwiga m.st. Warszawa charakteryzowało się bardzo niskim poziomem ubóstwa i niedostatku. W porównaniu z 2009 r. sytuacja nie zmieniła się.

W stolicy odnotowano najniższym odsetkiem ludności w wieku 13 lat i więcej z wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym (11,7%) oraz rodzin z czworgiem i więcej dzieci na utrzymaniu (0,9%).

Podregion warszawski wschodni

W 2014 r. według metody wzorca rozwoju Hellwiga powiaty podregionu warszawskiego wschodniego charakteryzowały się korzystną sytuacją na tle pozostałych podregionów. W powiecie otwockim i legionowskim odnotowano bardzo niski, a w pozostałych powiatach niski poziom ubóstwa. W porównaniu z 2009 r. sytuacja pogorszyła się. W powiatach: mińskim, wołomińskim i nowodworskim odnotowano zmianę poziomu zagrożenia ubóstwem z bardzo niskiego na niski.

Analiza wskaźników przyjętych do określenia poziomu zagrożenia ubóstwem pokazuje, że wśród powiatów podregionu warszawskiego wschodniego:

- ✓ W powiecie **garwolińskim** odnotowano największą liczbę osób bezrobotnych w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców (55,5) oraz najwięcej osób w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców korzystało ze świadczeń pomocy społecznej z tytułu ubóstwa (51,7).
- ✓ W powiecie **nowodworskim** najwięcej osób w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców korzystało ze świadczeń pomocy społecznej dla osób bezradnych w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego (23,5) oraz ze świadczeń pomocy społecznej z tytułu długotrwałej choroby (24,4).

Analiza czynników zwiększających ryzyko ubóstwa pokazuje, że wśród powiatów podregionu warszawskiego wschodniego:

- ✓ W powiecie **garwolińskim** wystąpił najwyższy odsetek ludności w wieku 13 lat i więcej z wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym (31,3%), najwyższy odsetek rodzin z czworgiem i więcej dzieci na utrzymaniu (5,4%) oraz najwyższy udział ludności wiejskiej w ogólnej liczbie ludności (71,8%).
- ✓ Najwyższy odsetek gospodarstw domowych z osobami niepełnosprawnymi zarejestrowano w powiecie **mińskim** (25,2%).

Podregion warszawski zachodni

W 2014 r. według metody wzorca rozwoju Hellwiga powiaty podregionu warszawskiego zachodniego charakteryzowały się korzystną sytuacją na tle pozostałych podregionów. Tylko w trzech z nich odnotowano niski, a w pozostałych bardzo niski poziom zagrożenia ubóstwem. W porównaniu z 2009 r. jedynie w powiecie grójceckim sytuacja poprawiła się, co skutkowało zmianą grupy z niskiej na bardzo niską.

Analiza wskaźników przyjętych do określenia poziomu zagrożenia ubóstwem pokazuje, że wśród powiatów podregionu warszawskiego zachodniego:

- ✓ Najwięcej osób bezrobotnych w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców odnotowano w powiecie **żyrardowskim** (54,5).
- ✓ Najwięcej osób w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców korzystało ze świadczeń pomocy społecznej z tytułu ubóstwa w powiecie **sochaczewskim** (45,8).
- ✓ W powiecie **grodziskim** najwięcej osób w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców korzystało ze świadczeń pomocy społecznej z tytułu długotrwałej choroby (26,1) oraz ze świadczeń pomocy społecznej dla osób bezradnych w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego (25,5).

Analiza czynników zwiększających ryzyko ubóstwa pokazuje, że wśród powiatów podregionu warszawskiego zachodniego:

- ✓ W powiecie **grójeckim** wystąpił najwyższy odsetek ludności w wieku 13 lat i więcej z wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym (31,4%) oraz najwyższy udział ludności wiejskiej w ogólnej liczbie ludności (65,0%).
- ✓ Najwyższy odsetek gospodarstw domowych z osobami niepełnosprawnymi zarejestrowano w powiecie **żyrardowskim** (29,7%).
- ✓ Najwyższy odsetek rodzin z czworgiem i więcej dzieci na utrzymaniu odnotowano w powiecie **sochaczewskim** (2,7%).

Podregion płocki

W 2014 r. według metody wzorca rozwoju Hellwiga powiaty podregionu płockiego charakteryzowały się dużym zróżnicowaniem w poziomie zagrożenia ubóstwem. W m. Płock odnotowano niski, a w powiecie sierpeckim wysoki poziom ubóstwa i niedostatku. Dwa pozostałe powiaty charakteryzowały się średnim poziomem ubóstwa. W porównaniu z 2009 r. sytuacja pogorszyła się w powiecie sierpeckim. Powiat ten obniżył swoje miejsce w rankingu o dziesięć pozycji i zmienił grupę ze średniej na wysoką.

Analiza wskaźników przyjętych do określenia poziomu zagrożenia ubóstwem pokazuje, że wśród powiatów podregionu płockiego:

- ✓ Najwięcej osób bezrobotnych w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców odnotowano w powiecie **gostyńskim** (86,0).
- ✓ W powiecie **sierpeckim** najwięcej osób w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców korzystało zarówno ze świadczeń pomocy społecznej z tytułu ubóstwa (85,4), jak i ze świadczeń pomocy społecznej dla osób bezradnych w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego (47,7), jak i z tytułu długotrwałej choroby (30,3).

Analiza czynników zwiększających ryzyko ubóstwa pokazuje, że wśród powiatów podregionu płockiego:

- ✓ W powiecie **płockim** wystąpił najwyższy odsetek ludności w wieku 13 lat i więcej z wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym (36,2%) oraz najwyższy udział ludności wiejskiej w ogólnej liczbie ludności (91,1%).
- ✓ Najwyższy odsetek gospodarstw domowych z osobami niepełnosprawnymi zarejestrowano w **m. Płock** (25,4%).
- ✓ Najwyższy odsetek rodzin z czworgiem i więcej dzieci na utrzymaniu odnotowano w powiecie **sierpeckim** (5,7%).

Podregion siedlecki

W 2014 r. według metody wzorca rozwoju Hellwiga powiaty łosicki i węgrowski charakteryzowały się średnim, a pozostałe powiaty niskim poziomem zagrożenia ubóstwem. W porównaniu z 2009 r. sytuacja nie zmieniła się.

Analiza wskaźników przyjętych do określenia poziomu zagrożenia ubóstwem pokazuje, że wśród powiatów podregionu siedleckiego:

- ✓ W powiecie **łosickim** odnotowano największą liczbę osób bezrobotnych w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców (56,6) oraz najwięcej osób w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców korzystało ze świadczeń pomocy społecznej zarówno dla osób bezradnych w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego (39,3) jak i ze świadczeń pomocy społecznej z tytułu długotrwałej choroby (40,0).
- ✓ Najwięcej osób w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców korzystało ze świadczeń pomocy społecznej z tytułu ubóstwa w powiecie **węgrowskim** (96,1).

Analiza czynników zwiększających ryzyko ubóstwa pokazuje, że wśród powiatów podregionu siedleckiego:

- ✓ Najwyższy odsetek ludności w wieku 13 lat i więcej z wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym wystąpił w powiecie **łosickim** i **siedleckim** (37,2%).
- ✓ W powiecie **siedleckim** odnotowano również najwyższy odsetek gospodarstw domowych z osobami niepełnosprawnymi (28,4%), najwyższy odsetek rodzin z czworgiem i więcej dzieci na utrzymaniu (6,8%) oraz najwyższy udział ludności wiejskiej w ogólnej liczbie ludności (97,8%).

PODSUMOWANIE

Województwo mazowieckie mimo, że należy do najbogatszych, jest jednocześnie województwem o największych kontrastach społecznych i gospodarczych w Polsce. Na te dysproporcje ma wpływ stolica, która z racji pełnionych funkcji stymuluje rozwój regionu i prowadzi do koncentracji gospodarki i życia społecznego na terenie obszaru metropolitalnego.

Na podstawie metody wzorca rozwoju Hellwiga ustalono, że **najbardziej zagrożone ubóstwem są powiaty zlokalizowane skrajnie na północy i południu województwa** mazowieckiego wchodzące w skład podregionu ostrołęckiego i radomskiego. **Szczególnie trudna sytuacja panuje w powiecie szydłowieckim.** Powiat ten od wielu lat znajduje się na pierwszym miejscu w zestawieniu powiatów o najwyższej stopie bezrobocia w Polsce, co pośrednio może wpływać na wysoki stopień zagrożenia ubóstwem. W 2014 r. w powiecie szydłowieckim najwięcej osób w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców korzystało ze świadczeń pomocy społecznej z tytułu ubóstwa (149,1) wśród wszystkich powiatów województwa mazowieckiego. **W najkorzystniejszej sytuacji znalazły się powiaty znajdujące się w centrum regionu,** należące do podregionu **warszawskiego wschodniego, warszawskiego zachodniego i m.st. Warszawa.** W powiatach o wysokim poziomie występowania i zagrożenia ubóstwem notowane były wysokie odsetki czynników zwiększających ryzyko zagrożenia ubóstwem, tj. wysokie bezrobocie, niski poziom wykształcenia, wielodzietność, niepełnosprawność bądź wysoki udział ludności wiejskiej.

Porównanie wyników badań w latach 2009 i 2014 pokazuje, że stopień zagrożenia ubóstwem tylko nieznacznie zmienił się w czasie, co wskazuje, że **ubóstwo jest zjawiskiem w miarę trwałym,** a działania zmierzające do jego ograniczenia powinny mieć charakter długofalowy. **Największy spadek w rankingu powiatów odnotowano w przypadku m. Ostrołęki i powiatu sierpeckiego, odpowiednio o dwanaście i dziesięć pozycji w rankingu.** W 2014 r. w porównaniu z 2009 r. w obydwu powiatach zwiększyła się liczba osób otrzymujących świadczenia w przypadku każdego analizowanego powodu przyznawania świadczeń w przeliczeniu na 1 tys. ludności oraz wzrosła liczba osób bezrobotnych na 1 tys. ludności. **Z kolei największy wzrost, o siedem pozycji w rankingu, wystąpił w powiecie żuromińskim i zwoleńskim.** W powiecie żuromińskim zmniejszyła się liczba osób otrzymujących świadczenia z tytułu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i długotrwałej choroby oraz liczba osób bezrobotnych na 1 tys. ludności. Wzrosła natomiast liczba osób pobierających świadczenia z tytułu ubóstwa. W powiecie zwoleńskim zmniejszyła się liczba osób otrzymujących świadczenia, wzrosła natomiast liczba osób bezrobotnych na 1 tys. ludności.